

УДК 338.43:639.2

Євгенія Маркова

МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗМІРУ РИБОДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Евгения Маркова

МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ОПТИМИЗАЦИИ РАЗМЕРА РЫБОДОБЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Yevheniia Markova

METHODOLOGICAL ASPECTS OF OPTIMIZING THE SIZE OF FISH ENTERPRISES

Висвітлено основні методичні аспекти оптимізації розміру рибодобувних підприємств, досліджено елементи структурної перебудови базових галузей вітчизняної промисловості, створення критеріїв оптимізації масштабів сучасних підприємств, що забезпечують їх адаптацію до ринкових умов. Детально розглянуто деформацію основних структурно-відтворювальних пропорцій у результаті поспішного переходу до ринку, що стало перешкодою на шляху оптимального розгортання виробничих систем, реалізації їх переваг. Визначено, що основою визначення оптимального розміру підприємства повинна бути багатокритеріальна система, що враховує вплив внутрішніх чинників виробництва (технологічна концепція), зовнішніх чинників (інституційний підхід) і стратегічних чинників зростання підприємства, тому що оптимальність – це не абстрактне поняття: не можна говорити про оптимальність взагалі, поза умовами і без точно визначених критеріїв оптимальності, та у дослідженнях організаційних структур відзначається, що саме невизначеність і динамічність середовища визначає інтеграцію підприємств на горизонтальній основі.

Ключові слова: рибодобувні підприємства, реструктуризація, транзакційні витрати, оптимальний розмір, змінні витрати, постійні витрати.

Рис.: 2. Табл.: 2. Бібл.: 15.

Рассмотрены основные методические аспекты оптимизации размера рыбодобывающих предприятий, исследованы элементы структурной перестройки базовых отраслей отечественной промышленности, создания критериев оптимизации масштабов современных предприятий, обеспечивающих их адаптацию к рыночным условиям. Подробно рассмотрена деформация основных структурно-воспроизводственных пропорций в результате поспешного перехода к рынку, что стало препятствием на пути оптимального развертывания производственных систем, реализации их преимуществ. Определено, что основе определения оптимального размера предприятия должна быть многокритериальная система, учитывающая влияние факторов производства (технологическая концепция), внешних факторов (институциональный подход) и стратегических факторов роста предприятия, так как оптимальность – это не абстрактное понятие: нельзя говорить об оптимальности вообще, вне условий и без точно определенных критериев оптимальности, и в исследованиях организационных структур отмечается, что именно неопределенность и динамичность среды определяет интеграцию предприятий на горизонтальной основе.

Ключевые слова: рыбодобывающие предприятия, реструктуризація, транзакционные издержки, оптимальный размер, переменные затраты, постоянные затраты.

Рис.: 2. Табл.: 2. Библ.: 15.

The article highlights basic methodological aspects of optimizing the size of fish companies investigated elements of restructuring the basic sectors of the national industry, creating criteria for optimizing the scale of modern enterprises, ensuring their adaptation to market conditions. In detail the basic structural deformation reproductive proportions as a result of a hasty transition to a market that has become an obstacle to the optimal deployment of production systems, realize their benefits. Determined that the basis for determining the optimal size of the enterprise should be multicriterion system that takes into account the influence of internal factors of production (technology concept), external factors (institutional approach) and strategic factors of growth of the company, as optimal - this is not an abstract concept: it is impossible to speak about optimality in general, without conditions and without well-defined criteria and optimal organizational structures in research noted that it is uncertain and dynamic environment determines the horizontal integration of business basis.

Key words: fish enterprise, restructuring, transaction costs, optimal size, variable costs, fixed costs.

Fig.: 2. Tabl.: 2. Bibl.: 15.

JEL Classification: D 20, D 24, L 51, L 66.

Постановка проблеми. Перехід від централізованої до ринкової економіки супроводжувався трансформаційним спадом виробництва. Відновлення і збільшення потенціалу економіки можливі в сучасних умовах тільки на базі докорінного реформування підприємств, їх структурно-функціональної організації, утворення нових форм виробничих одиниць бізнесу [1].

Одним з елементів структурної перебудови базових галузей вітчизняної промисловості є створення критеріїв оптимізації масштабів сучасних підприємств, що забезпечують

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

їх адаптацію до ринкових умов. Деформація основних структурно-відтворювальних пропорцій у результаті поспішного переходу до ринку виявилась перешкодою на шляху оптимального розгортання виробничих систем, реалізації їх переваг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема методологічних аспектів розвитку аграрної сфери та економічного розвитку рибного господарства України розглядалася у працях таких вітчизняних науковців: О. Е. Довбиш, В. К. Кисельов, О. М. Клименко, В. А. Корчмит, В. Ф. Корельский, Л. С. Ладонько, Р. М. Скупський, І. Ю. Гришова, О. В. Митяй, Т. С. Шабатура, О. О. Красноруцький, Л. М. Наумова, О. Б. Наумов, Т. М. Гнатьєва, Б. О. Язлюк, М. Ю. Щербата [1–10] та ін. Проте, незважаючи на те, що проблеми розвитку рибного господарства є предметом багатьох досліджень, багато питань залишаються невирішеними.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зокрема, проблеми адаптації рибництва та рибопереробної галузі до сьогоднішніх умов господарювання, через різке зростання цін на імпортовану рибу для споживачів та як промислову сировину.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є сформулювати методичний аспект оптимізації розміру рибодобувних підприємств у сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Практичні заходи щодо реструктуризації виробничого сектору вітчизняної економіки значно випереджають теоретичне осмислення структурно-динамічних процесів, зміни статусів і структурних характеристик сучасних вітчизняних підприємств. Промислова політика необґрунтовано спрямована на дезінтеграцію великомасштабних виробничих одиниць, не враховуючи природно-історичного детермінанта їх розвитку [2].

З еволюції поглядів зарубіжних економістів на проблему оптимальності розміру підприємства можна виділити три основні напрямки розвитку концепцій: технологічний, інституційний і стратегічний на основі теорії ігор.

У технологічному напрямку (класична, неокласична теорія фірми) оптимальний розмір підприємства розглядається у вигляді виробничої функції, що виражає технологічну та економічну залежність результатів виробництва від використовуваних факторів. Критерієм оптимальності є мінімально ефективний розмір підприємства – це чисто технологічний критерій, що виражає поведінку витрат виробництва. Оптимальний розмір підприємства визначається зіставленням позитивного і негативного ефекту масштабу виробництва.

У центрі інституційної теорії знаходиться пояснення існування і співіснування різноманітних форм підприємств, аналіз меж їх росту з позиції ефективності, де теоретичним інструментарієм є трансакційні витрати.

Економічну природу трансакційних витрат Р. М. Скупський визначає як витрати на здійснення ділових операцій. С. С. Стоянова-Коваль вважає, що трансакційні витрати пов'язані з ситуаціями невизначеності в навколишньому економічному середовищі. О. В. Митяй уточнює уявлення про трансакційні витрати як витрати, пов'язані з функціонуванням специфічних активів, які є безповоротними. Таким чином, трансакційні витрати справедливо трактуються як відмінні від виробничих витрат і являють собою витрати на управління підприємством або витрати на його експлуатацію [3].

В інституціональній теорії також визнається, що оптимальний розмір підприємства досягається за рахунок мінімізації витрат, але витрати розглядаються ширше, не тільки пов'язані з технологічними, а й управлінськими витратами.

У стратегічному напрямку розглянутих концепцій оптимальності розміру підприємства (теорія ігор, «концепція кордонів») вказується, що стосовно складних ринків сучасної економіки не завжди однозначно можна визначити оптимальний розмір підприємства. Ринки динамічні за своєю природою. Можна вказати тільки на межі допустимих ринкових результатів, враховуючи стратегічні фактори росту фірми.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Питанню оптимального розміру підприємства приділялося велике значення в пост-радянській Україні. Особливістю радянської економіки було переважання великих підприємств при явно заниженій, в порівнянні з розвиненими ринковими економіками, частці дрібних і середніх, тому що вітчизняні вчені бачили переваги тільки великого виробництва і вважали його оптимальним через реалізацію ефекту масштабу і зручності централізованого управління [4]. Підприємство в соціалістичній економіці було виконавцем народогосподарських планів, завдання яких зводилося до організації поточного випуску продукції в суворій відповідності з планом. Всі ті стратегічні функції, які фірма має в ринковій економіці, були винесені за межі підприємства і виконувалися органами державного управління. Це пояснює відмінний від світового підхід вітчизняних учених до визначення оптимального розміру підприємства на основі виключно технологічних аспектів виробництва і відсутність досліджень з цієї проблеми в інституціональному та стратегічному напрямках.

У сучасній Україні з переходом на ринкові відносини оптимальний розмір підприємства розглядається у зв'язку з реструктуризацією функціонуючих підприємств. Одним з основних завдань аналітичного забезпечення реструктуризації є визначення раціональних меж підприємства і дослідження факторів, що впливають на стан цих кордонів. У разі розукрупнення підприємств або їх інтеграції необхідно враховувати такі фактори, які можуть знизити стратегічний потенціал реструктурованого підприємства: економічна ефективність, сприйнятливість до ринкових сигналів, керованість підприємства, його цілеспрямовання, науково-технічний рівень виробництва, концентрація інформації і виробничого досвіду [5].

На наш погляд, в основі визначення оптимального розміру підприємства повинна бути багатокритеріальна система, що враховує вплив внутрішніх чинників виробництва (технологічна концепція), зовнішніх чинників (інституційний підхід) і стратегічних чинників зростання підприємства, тому що оптимальність – це не абстрактне поняття: не можна говорити про оптимальність взагалі, поза умовами і без точно визначених критеріїв оптимальності. Рішення найкраще в одних умовах і з погляду одного критерію може виявитися далеко не кращим в інших умовах і за іншим критерієм. Таким чином, оптимальний розмір підприємства характеризується багатокритеріальною системою, яку необхідно розглядати в технологічному, інституціональному і стратегічному аспектах з урахуванням розвитку ринку [4]. Рибогосподарський комплекс завжди відігравав важливу роль у продовольчому забезпеченні країни. Найбільш динамічний період його розвитку припав на 80-і роки ХХ століття, коли щорічні улови СРСР досягали 11,4 млн тонн, а середньодушкове споживання рибних продуктів досягло 22 кг. Сучасний вилов України повинен бути менше 100 тис. т, що свідчить про значне погіршення сировинної бази галузі, а також управління економікою галузі і, як результат, середньорічне споживання рибпродукції на душу населення знизилося до 12 кг, що майже в 2 рази нижче рекомендованої норми і рівня середини 80-х років.

Якщо сьогодні рибогосподарський комплекс України представлений декількома сотнями підприємств, то за радянських часів основний обсяг вилову і переробки забезпечувало всього 50 великих організацій.

Причому кожна з них мала не менше 50 одиниць океанічного флоту. Нині одна українська компанія має в середньому 2–3 судна, і це, очевидно, не дозволяє ні державі, ні бізнесу ефективно управляти й освоювати біоресурси [3]. До 90-х років ХХ століття в основі національної рибальської політики лежав масштабний великотоннажний промисел.

З розгортанням у країні економічних реформ, як відомо, що ознаменувалися прискореною приватизацією і різким скороченням державної підтримки галузі, промисло-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

вий лов у відкритих і конвенційних районах Світового океану, так само, як і у виняткових економічних зонах іноземних держав, став нерентабельним.

У результаті, в останні роки практично весь вітчизняний видобувний флот зосередився на промислі у виключній економічній зоні країни, що призвело до дисбалансу між встановленими обсягами вилову водних біоресурсів та виробничими потужностями флоту.

Отже, в умовах обмеженої сировинної бази існує об'єктивна необхідність визначення оптимального розміру рибодобувних підприємств. Методика визначення оптимального розміру рибодобувних підприємств (рис 1) складається з трьох взаємопов'язаних етапів.

Рис. 1. Принципова схема методики визначення оптимального розміру рибодобувних підприємств

На I етапі в межах технологічної концепції визначається мінімально ефективний розмір підприємства, робиться висновок про структуру і рівні конкурентності галузі.

II етап коригує оптимальний розмір підприємства з урахуванням розгляду трансакційних витрат – витрат на «експлуатацію підприємства».

III етап враховує динамічність ринку, визначає межі підприємств з урахуванням стратегічних факторів їх зростання і ризиків, пов'язаних з цією діяльністю [1; 2; 6].

Для визначення мінімально ефективного розміру підприємства (MEP) у галузі необхідно аналізувати зміну довгострокових середніх витрат на одиницю продукції залежно від вилову. Крива довгострокових середніх витрат на одиницю продукції (рис. 2) побудована з використанням даних різних за розміром рибодобувних підприємств, приблизно з однаковим завантаженням їх виробничих потужностей, є огинаючою кривих короткострокових витрат виробництва і відображає ефект масштабу [1].

Завдяки протяжності відрізка графіка, відповідній постійній віддачі від зростання масштабів виробництва, можна констатувати, що фірма здійснює істотно більший вилов риби, так само, як і менші за розміром підприємства, забезпечує собі мінімальні середні витрати. Власне кажучи, в межах відрізка (2 200–38 000) всі фірми виявляються

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

однаково ефективними, через однакові умови формування рівня витрат. У структурі собівартості переважають умовно змінні витрати (~80–90 %): паливо, податок на водні біоресурси, оплата праці, знаряддя лову та промозброєння й ін., пов'язані з обсягом вилову. Умовно постійні витрати становлять (~10–20 %): ліцензійні й орендні платежі, плата стороннім організаціям за охорону, амортизаційні та інші витрати, що не залежать від обсягу виробництва. Тому в галузі, де постійні витрати займають незначну частку в собівартості, можуть функціонувати фірми різних розмірів [7].

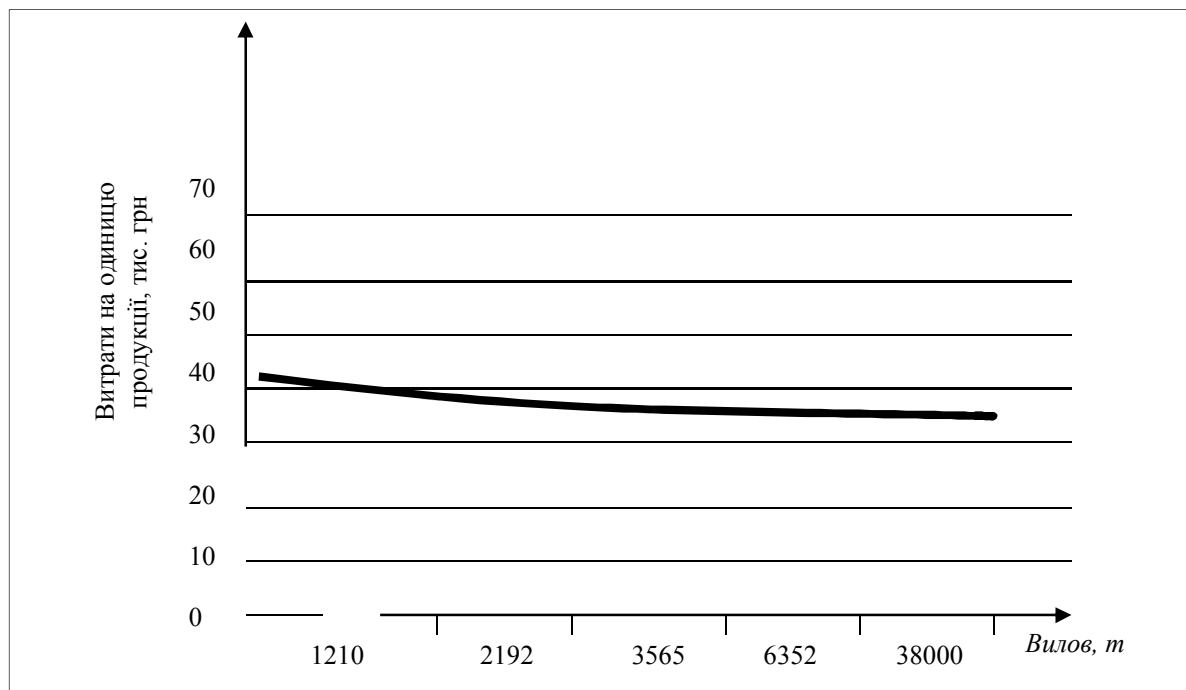

Рис. 2. Крива довгострокових середніх витрат

Чи є галузь «конкурентною» (що складається з відносно великої кількості дрібних і середніх фірм) або «концентрованою» (підпорядкованою пануванню декількох великих виробників), можна визначити за показниками концентрації ринку (виробництва), до яких відносяться коефіцієнт концентрації (CR1, CR3) і індекс Герфіндаля – Гершмана (HH1) (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників концентрації ринку в рибній галузі

Показники	2010	2011	2012	2013	2014
CR1 (%)	10,4	10,3	5,57	3,8	3,77
CR3 (%)	28	25,6	15,27	10,7	7,88
HH1	605,2	526,4	236	107,8	76,9

Дані табл. 1 показують, що ринок рибної галузі є немонополізованим, низько концентрованим, з економікою, що розвивається завдяки конкурентному середовищу.

Висновок узгоджується з результатами технологічної концепції МЕР підприємств рибної галузі, тобто говорить про те, що порівняно великі і порівняно малі фірми можуть співіснувати у видобувному секторі рибної галузі й бути однаково життєздатними.

Інституційна сторона аналізу передбачає виділення концепції трансакційних витрат як ключовий чинник, від якого залежить оптимальний розмір підприємства та структура ринку.

Трансакційні витрати – витрати на здійснення ділових операцій - включають як явні (матеріальні, фінансові), так і неявні (тимчасові, упущена вигода) витрати у вигляді витрат на пошук ділових партнерів, ведення переговорів, укладання угод і, нарешті, витрат на забезпечення виконання контракту.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

І. Ю. Гришова, Б. О. Язлюк доводили, що розмір підприємства можна вважати оптимальним за однакової кількості трансакційних витрат усередині підприємства і поза ним. На практиці серйозною проблемою застосування інституційного підходу є доступність інформації та проблеми виміру. Методологія оцінювання трансакційних витрат недостатньо розвинена теоретично [1; 9].

У роботах Т. С. Шабатури відзначається, що трансакційні витрати становлять значну частку витрат входу, які несуть фірми, що збираються увійти в галузь. Це витрати, пов'язані з ліцензуванням діяльності новоорганізованої фірми, отриманням різних дозволів і т. ін., а також витрати, пов'язані з виходом виробництва на мінімально ефективний рівень [4].

Для початку діяльності підприємство повинно мати реєстрацію статусу юридичної особи, необхідні матеріальні активи: промислове судно, дозвіл і квоту на вилов певного виду риби.

Таким чином, у зв'язку з наявністю адміністративного бар'єра у вигляді квотування, підприємства, які бажають увійти в галузь, можуть це зробити тільки прибравши цей бізнес.

За експертними оцінками консалтингових компаній, оціночних фірм ринкова вартість рибодобувної компанії, яка має у власності два середньотоннажних судна типу СРТМ, знаходиться в діапазоні 60–80 млн грн. Щоб окупити ці витрати, підприємство повинно експлуатувати три судна (при виробничій потужності одного судна 2400 тонн, річний прибуток підприємства після сплати всіх податків і зборів становить 27,2 млн грн).

Таким чином, висновок про оптимальний розмір підприємства щодо інституційної концепції, де критерієм є рівень трансакційних витрат, уточнює найменший розмір підприємства – це підприємство, що володіє 3 судами, при продуктивності вилову одного судна 2400 т/рік.

Виходячи зі стратегічної концепції оптимальності розміру підприємства, необхідно враховувати динамічність ринку, і можна вказати межі розміру ринку, в межах яких результати взаємодії фірм будуть стабільними, а їх розміри оптимальними [7].

Що стосується ринку, де функціонують рибодобувні підприємства, можна сказати, що нижня межа розмірності визначається найменшим розміром підприємства з урахуванням найбільш істотних ризиків, що впливають на їх діяльність. До таких ризиків відносяться: інвестиційні (знос обладнання, низька інвестиційна привабливість), виробничі (природно-кліматичні умови лову, сезонність), фінансові (збільшення собівартості за рахунок підвищення ціни на паливо, портові збори), законодавчі (збільшення податку на водні біологічні ресурси, кількість контролюючих організацій).

З урахуванням впливу кожного ризику на кінцевий фінансовий результат здійснено розрахунок поправочного коефіцієнта для МЕР, який становив 2,85. Отже, мінімально ефективний розмір рибодобувних підприємств – це фірма, у розпорядженні якої знаходиться три судна, при продуктивності вилову одного судна 2400 т/рік.

Верхня межа визначається з урахуванням обсягу квот, виділених у водному басейні, виробничих потужностей рибпромислового флоту, що знаходиться в регіоні, і обмежень антимонопольного законодавства.

В умовах динамічності ринку підприємства адаптуються до мінливих умов середовища за допомогою використання різних стратегій розвитку і зростання.

При стратегії внутрішнього зростання, під якою розуміється розвиток усередині вже діючого самостійного підприємства за рахунок інтенсифікації виробництва: повне завантаження виробничих потужностей, зміна технології, техніки, впровадження інновацій - оптимальний розмір може збільшуватися, тобто переходити від одного оптимального розміру до іншого в діапазоні допустимих значень або не змінюватися, а

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

прибуток, що відображає зростання підприємства, збільшуватися, що пов'язано з інноваціями і, відповідно, зменшенням витрат [7].

Стратегія зовнішнього зростання передбачає об'єднання самостійних підприємств за допомогою укладення договорів у формі спільних підприємств (концерни, злиття) і зміни предметно-майнових відносин (покупка, оренда). Збільшення прибутку можливе в результаті екстенсивних факторів росту підприємства. Витрати зростають пропорційно зростанню обсягу прибутку, і пропорційно зростає і розмір підприємства, який прагне до максимального допустимого значення.

У галузі можуть бути присутніми підприємства різних розмірів, кожен з яких може прийматися оптимальним залежно від стратегічних факторів росту в діапазоні допустимих меж розмірів підприємств.

Фактично, в галузі спостерігається надлишок виробничих потужностей, що переважають можливості сировинної бази. Це свідчить про те, що такий ринок не є стабільним, і в найближчому майбутньому слід очікувати зміни конфігурації у вигляді злиттів, поглинань.

Оцінка оптимального розміру рибодобувних підприємств повинна включати три взаємопов'язані етапи: обґрунтування структури ринку і рівня конкурентності, коригування розміру, з урахуванням трансакційних витрат, визначення меж допустимих значень розміру підприємства з урахуванням стратегічних факторів росту.

Вихідною умовою оптимізації розмірів рибодобувних підприємств є їх горизонтальна інтеграція, яка забезпечить повне завантаження виробничих потужностей флоту відповідно до ресурсної бази.

Максимальне завантаження рибпромислового флоту – критерій оптимізації розмірів підприємства в ресурсообмежених галузях. Такий висновок ґрунтується на аналізі залежності економічної ефективності виробництва (прибутку) від завантаження виробничих потужностей.

Розрахунки виконані на основі реально діючого підприємства, включають всі витрати і фінансовий результат від виробничої діяльності.

У ході розрахунків були виявлені функціональні залежності між складовими виробництва, головним чином - формуючими витрати, податки і прибуток залежно від обсягу виробництва [3].

За основу під час розрахунку даних використовувалися техніко-експлуатаційні характеристики середнього риболовецького траулера морозильного типу СРТМ.

З метою спрощення аналізу та інтерпретації результатів були зроблені деякі припущення: підприємство має у своєму розпорядженні 1 судно; сировинна база складається з одного виду; як приклад для розрахунків взята скумбрія, як один з основних видів промислу, вартість якого становить близько 2500 \$ за тонну (табл. 2).

Таблиця 2

Розмір чистого прибутку і податку на прибуток, отриманих галуззю при різній завантаженні виробничих потужностей і незмінною сировинній базі

ОДУ-загальний допустимий вилов (тонн)	Кількість судів	Вилов (тонн)	Завантаження потужностей, %	Чистий прибуток на 1 судно (млн. грн.)	Податок на прибуток з 1 судна (млн. грн.)	Сукупний чистий прибуток (млн. грн.)	Сукупний податок на прибуток (млн. грн.)	% від можливого чистого прибутку	% від можливого податку на прибуток
2400	5	480	20	0,39	0,12	1,93	0,61	7,10	7,11
2400	4	600	25	2,06	0,65	8,24	2,61	30,3	30,3
2400	3	800	33	4,85	1,53	14,60	4,60	53,5	53,5
2400	2	1200	50	10,44	3,29	20,88	6,59	76,7	76,6
2400	1	2400	100	27,19	8,59	27,19	8,59	100	100

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Таким чином, виходячи з розрахунків, можна зробити висновок, що при однаковій сировинній базі галуззю може бути отриманий різний обсяг прибутку і податку на прибуток залежно від кількості підприємств, між якими буде розподілена ця сировинна база, тобто залежно від завантаження виробничих потужностей. Це доводить доцільність інтеграції рибодобувних підприємств (при сучасному стані галузі), а також, що оптимальний розмір – це розмір підприємства з максимальним завантаженням виробничих потужностей.

Висновки і пропозиції. Сучасні підприємства рибної галузі функціонують в умовах невизначеності і динамічності середовища. Промисел проходить у складних умовах, він залежить від безлічі випадковостей: об'єкт лову, поведінка якого ще недостатньо вивчена, його біологічні особливості, що впливають на формування промислових скупчень. Погодні умови також впливають на ведення промислу, визначаючи його сезонність. Керуючи промислом, ніколи не можна розраховувати на наявність всієї необхідної для цього і достовірної інформації. Дуже часто промислова ситуація характеризується невизначеністю. У дослідженнях організаційних структур відзначається, що саме невизначеність і динамічність середовища визначає інтеграцію підприємств на горизонтальній основі.

Список використаних джерел

1. *Gryshova I.* Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness / I. Gryshova, I. Kryukova, O. Mityay // *Економічний часопис-XXI*. – 2015. – № 5-6. – С. 24–27.
2. *Hurwitz L.* Optimality and informational efficiency in resource allocation processes / Hurwitz L. // *Mathematical Methods in the Social Sciences* / K.J. Arrow, S. Karlin, P/ Suppes (eds.). Stanford: Stanford University Press, 1960.
3. *Ladon'ko* State management of innovative activity in Ukraine / O. Mikhaylovs'ka, N. Filippova, N. Tkalenko // *Scientific enquiry in the contemporary world: theoretical basics and innovative approach*, Research and Publishing Center «Colloquium»: San Francisco, California, USA, 2015 – P. 56–62.
4. *Гришова І. Ю.* Реструктуризація переробних підприємств АПК в умовах глобалізації / І. Ю. Гришова // *Прикладна економіка – від теорії до практики : матеріали Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 жовтня 2015 р.)*. – Тернопіль : Економічна думка, 2015. – С. 45–48.
5. *Державна цільова економічна програма розвитку рибного господарства України на 2012–2016 роки* [Електронний ресурс] : затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1245. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1245-2011-%D0%BF>.
6. *Довбыш О. Э.* Зарубежный опыт развития морской аквакультуры и ее приоритетные задачи в Украине / О. Э. Довбыш // *Рибне господарство України*. – 2010. – № 2. – С. 2–9.
7. *Киселев В.К.* Об оздоровлении рыбохозяйственного комплекса / В. К. Киселев // *Рыбное хозяйство*. – 2005. – № 5. – С. 29–31.
8. *Кластери рибодобування, рибопереробки, аквакультури. Українські кластери* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ucluster.org/universitet/klastery-ukraina/2012-study/perspektivni-napryamki-klasterizacii-vodnikh-resursiv/klasteri-ribodobuvannya-ribopererobki-akvakulturi/>.
9. *Корельский В. Ф.* Регулирование конкурентных отношений при промысле водных биологических ресурсов / В. Ф. Корельский, А. Н. Макоедов // *Вопросы рыболовства*. – 2004. – Т. 5, № 3 (19). – С. 385–394.
10. *Корчмит В.А.* Экономика отрасли (рыбная промышленность): метод. указания / В. А. Корчмит. – Петропавловск-Камчатский : КамчатГТУ, 2002. – 32 с.
11. *Красноруцький О. О.* Оцінка характеру реалізації економічних інтересів суб'єктів ринку сільськогосподарської продукції / О. О. Красноруцький // *Вісник ХНАУ. Сер. «Економіка АПК і природокористування»*. – 2010. – № 3. – С. 62–73.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

12. *Красноруцький О. О.* Теоретико-методологічні аспекти оцінки розвитку конкуренції та ефективності збуту сільськогосподарської продукції / О. О. Красноруцький // Вісник ТНЕУ. – 2013. – № 2 (53). – С. 90–99.

13. *Ладонько Л. С.* Підходи до структуризації стратегічного потенціалу промисловості / Л. С. Ладонько, О. М. Клименко // Економіка сталого розвитку: теоретичні підходи та практичні рекомендації : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (13–16 вересня 2015 р., м. Кошице, Словаччина). – К. : Центр навчальної літератури, 2015. – С. 83–84.

14. *Скупський Р. М.* Марикультура Чорного моря – концептуальні засади створення рибогосподарського кластеру / Р. М. Скупський // Економічний форум. – 2015. – №1. – С. 86–101.

15. *Язлюк Б. О.* Методика оцінки рівня згладжування економіко-інституціональної й соціально-економічної асиметрії розвитку внутрірегіональних територій / Б. О. Язлюк // Зб. наук. праць Черкас. держ. технол. ун-та. Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип. 37, ч. II. – С. 57–63.

References

1. Gryshova, I. & Mityay, O. (2015). Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness. *Ekonomichnyj chasopys-KhKhI*, no. № 5-6, pp. 24–27.

2. Hurwitz, L. Optimality and informational efficiency in resource allocation processes. *Mathematical Methods in the Social Sciences*. K.J. Arrow, S. Karlin, P. Suppes (eds.). Stanford: Stanford University Press, 1960.

3. Ladon'ko State management of innovative activity in Ukraine. O. Mikhaylovs'ka, N. Filippova, N. Tkalenko. *Scientific enquiry in the contemporary world: theoretical basics and innovative approach*, Research and Publishing Center «Colloquium»: San Francisco, California, USA, 2015, pp. 56–62.

4. Hryshova, I.Yu. (2015). Restrukturyzatsiia pererobnykh pidpriemstv APK v umovakh hlobalizatsii [Restructuring processing agricultural enterprises in the conditions of globalization]. *Proceedings from Prykladna ekonomika – vid teorii do praktyky: materialy Pershoi Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Applied Economics – from theory to practice: Materials First Ukrainian Scientific Conference*. (15 October, 2015). Ternopil: Ekonomichna dumka, pp. 45–48 (in Ukrainian).

5. Derzhavna tsilova ekonomichna prohrama rozvytku rybnoho hospodarstva Ukrainy na 2012–2016 roky: zatverdzheno Postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.11.2011 r. № 1245 [State Target Economic Program development of fisheries for 2012–2016: Resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine on November 23, 2011 № 1245]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1245-2011-%D0%BF>.

6. Dovbysh, O.E. (2010). Zarubezhnyi opyt razvitiia morskoi akvakultury i ee prioritetye zadachi v Ukraine [Foreign experience of marine aquaculture development and its priority objectives in Ukraine]. *Rybne hospodarstvo Ukrainy– Fisheries Ukraine*, no. 2, pp. 2–9 (in Russian).

7. Kyselev, V.K. (2005). Ob ozdorovleniy rybokhoziajstvennoho kompleksa [On the recovery of the fishery complex]. *Rybne hospodarstvo Ukrainy– Fisheries Ukraine*, no. 5, pp. 29–31 (in Russian).

8. Klasteri rybodobuvannia, rybopererobky, akvakultury. Ukrainski klasteri [Clusters of fish production, fish processing, aquaculture]. Retrieved from <http://ucluster.org/universitet/klasteri-ukraina/2012-study/perspektivni-napryamki-klasterizacii-vodnikh-resursiv/klasteri-rybodobuvannia-rybopererobki-akvakulturi/>.

9. Korelskyi, V.F. & Makoedov, A.N. (2004). Regulyrovani konkurentnykh otnoshenii pri promysle vodnykh biologicheskikh resursov [The regulation of competitive relations in the fisheries of marine biological resources]. *Voprosy rybolovstva – Problems of Fisheries*, vol. 5, no. 3 (19), pp. 385–394 (in Russian).

10. Korchmit, V.A. (2002). *Ekonomika otrasli (rybnaia promyshlennost) [Business sector (fishing industry)]*. Petropavlovsk-Kamchatskyy: KamchatHTU (in Russian).

11. Krasnorutskyi, O.O. (2010). Otsinka kharakteru realizatsii ekonomichnykh interesiv subiektiv rynku silskohospodarskoi produktsii [Assessment of the nature of the realization of economic interests of agricultural markets]. *Visnyk KhNAU. Ser. «Ekonomika APK i pryrodokorystuvannia» – Bulletin of Kharkiv National Agricultural University*, no. 3, pp. 62–73 (in Ukrainian).

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

12. Krasnorutskiy, O.O. (2013). Teoretyko-metodolohichni aspekty otsinky rozvytku konkurentsii ta efektyvnosti zbutu silskohospodarskoi produktsii [Theoretical and methodological aspects of the assessment of competition and efficiency of marketing of agricultural products]. *Visnyk TNEU – The HERALD of Ternopil National Economic University*, no. 2 (53), pp. 90–99 (in Ukrainian).

13. Ladonko, L.S. & Klymenko, O.M. (2015). Pidkhody do strukturyzatsii stratehichnoho potentsialu promyslovosti [Approaches to structuring the strategic potential of industry]. *Proceedings from Ekonomika staloho rozvytku: teoretychni pidkhody ta praktychni rekomendatsii: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Economics of Sustainable Development: theoretical approaches and practical recommendations: Proceedings of the International Scientific Conference*. (13–16 September, 2015, Kosice, Slovakia). Kyiv: Tsentр navchal'noi literatury, pp. 83–84 (in Ukrainian).

14. Skupskiy, R.M. (2015). Marykultura Chornoho moria – kontseptualni zasady stvorennia rybohospodarskoho klasteru [Mariculture of the black sea - the conceptual premises of the organization of the fisheries cluster]. *Ekonomichnyi forum – Economic forum*, no. 1, pp. 86–101 (in Ukrainian).

15. Yazliuk, B.O. (2014). Metodyka otsinky rivnia zghladzhuvannia ekonomiko-instytutsionalnoi i sotsialno-ekonomichnoi asymetrii rozvytku vnutrirehionalnykh terytorii [The method of assessment of the level of smoothing of economic-institutional and socio-economic asymmetry of intraregional territories development]. *Zb. nauk. prats Cherkas. derzh. tekhnol. un-t. – Proceedings of Scientific Works of Cherkasy state technological university. Series: Economics*, Issue 37, part II, pp. 57–63 (in Ukrainian).

Маркова Євгенія Юхимівна – кандидат економічних наук, здобувач, Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. Петра Василенка (вул. Артема, 44, 61002, Харків, Україна).

Маркова Евгения Ефимовна – кандидат экономических наук, соискатель, Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства им. Петра Василенко (ул. Артема, 44, 61002, Харьков, Украина).

Markova Yevheniia – PhD in Economics, candidate, Kharkiv National Technical University of Agriculture them. Peter Vasilenko (44 Artyoma Str., 61002 Kharkiv, Ukraine).